

Η ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΕΡΕΥΝΩΝ ΣΤΑ ΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Γιώργος Τσιώλης
Κώστας Φαγογένης

Περίληψη

Το κείμενο αποσκοπεί να αναδείξει την αναγκαιότητα της τεκμηρίωσης της ερευνητικής διαδικασίας σε έρευνες οι οποίες πραγματοποιούνται στα πεδία της Προφορικής Ιστορίας και της Βιογραφικής προσέγγισης, αξιοποιώντας ως υλικό προφορικές μαρτυρίες, βιοαφηγήσεις και ιστορίες ζωής. Στο πρώτο μέρος εκτίθενται οι λόγοι που καθιστούν την τεκμηρίωση της ερευνητικής διαδικασίας αναγκαία ώστε να μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν και να αναλυθούν δευτερογενώς τα δεδομένα που έχουν παραχθεί στις έρευνες αυτές. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται μια φόρμα τεκμηρίωσης που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος SoDaNet in Action με σκοπό να καταγραφούν και να τεκμηριωθούν έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στον ελληνικό χώρο στα ως άνω πεδία. Αξιοποιώντας αυτή τη φόρμα τεκμηρίωσης, συλλέχθηκαν από την ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου Κρήτης 72 ερευνητικές περιγραφές (study descriptions) και περιλήφθηκαν στη Θεματική Πύλη «Έρευνες Προφορικής Ιστορίας και Βιογραφικής Προσέγγισης» της Ερευνητικής Υποδομής για τις Κοινωνικές Επιστήμες (Δίκτυο SoDaNet). Παράλληλα με την έκθεση των επιμέρους σημείων της φόρμας τεκμηρίωσης, παρουσιάζονται τα ευρήματα μιας ποσοτικής ανάλυσης των 72 καταγραφών. Η ανάλυση αυτή καταδεικνύει τις μεθοδολογικές επιλογές στις οποίες προβαίνουν οι ερευνητές/ερευνήτριες που αξιοποιούν προφορικές μαρτυρίες και βιοαφηγήσεις. Εντοπίζει επίσης τα στοιχεία που λαμβάνουν υπόψη τους κατά την τεκμηρίωση των ερευνών τους, καθώς και εκείνα τα οποία παραβλέπουν. Στο παράρτημα του κειμένου περιλαμβάνεται η φόρμα τεκμηρίωσης, η οποία δύναται να λειτουργήσει ως ενδεδειγμένο πρότυπο τεκμηρίωσης για έρευνες

που παράγουν και αξιοποιούν προφορικές μαρτυρίες και αφηγήσεις στα πεδία της Προφορικής Ιστορίας και της Βιογραφικής έρευνας.

Λέξεις-κλειδιά: τεκμηρίωση, φόρμα τεκμηρίωσης, προφορική ιστορία, βιογραφική έρευνα, ερευνητική υποδομή

Abstract

The text aims to highlight the need for documentation of the research process in studies carried out in the fields of Oral History and Biographical Approach, using as material oral testimonies, biographical narratives and life stories. The first part sets out the reasons that make the documentation of the research process necessary, so that the data produced in these studies can be reused and secondarily analysed. The second part presents a documentation template, created in the framework of the “SoDaNet in Action” project, in order to record and document studies conducted in Greece in the fields of Oral History and Biographical Research. Utilizing this documentation template, 72 study descriptions were collected and included in the thematic portal “Studies on Oral History and Biographical Research” at the Greek Research Infrastructure “Social Data Network”, and particularly in the repository of the University of Crete. Along with the individual points of the documentation form, are presented the findings of a quantitative analysis of the above mentioned 72 recordings. This analysis demonstrates the methodological choices made by researchers who utilize oral testimonies and narratives. It also identifies the elements that researchers take into account when documenting their research, as well as those that they overlook. Included in the appendix is the documentation template, which can serve as an appropriate research documentation tool in the fields of Oral History and Biographical Research.

Keywords: *documentation, documentation template, oral history, biographical research, research infrastructure*

Εισαγωγή

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό το ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημόνων για την επανάχρηση και τη «δευτερογενή ανάλυση»¹ δεδομένων, που έχουν παραχθεί στο πλαίσιο άλλων προγενέστερων ερευνητικών

1. Ως «δευτερογενής ανάλυση» ορίζεται εκείνη η ερευνητική στρατηγική που αποσκοπεί να μελετήσει κοινωνικά φαινόμενα χρησιμοποιώντας δεδομένα που έχουν παραχθεί στο πλαίσιο προγενέστερων ερευνητικών εγχειρημάτων. Βλ. ενδεικτικά Hakim (1982), Dale κ.ά. (1988), Stewart & Kamins (1993), Heaton (2004), Τσιώλης (2011).

εγχειρημάτων. Η στρατηγική αυτή, που είναι από καιρό γνωστή και εφαρμόζεται στην ποσοτική έρευνα και τα ποσοτικά δεδομένα², συγκέντρωσε τα τελευταία χρόνια και το ενδιαφέρον των ερευνητών της ποιοτικής έρευνας, παρά τις ενστάσεις που προέβαλαν κάποιιοι από αυτούς³. Οι λόγοι για την αφύπνιση του εν λόγω ενδιαφέροντος σχετίζονται τόσο με την αναγνώριση των οφελών που συνεπάγεται η δημιουργία αρχείων ποιοτικών δεδομένων και η επαναχρησιμοποίησή τους, όσο και με τις τεχνολογικές εξελίξεις που παρέχουν σημαντικές δυνατότητες ως προς την καταγραφή και τη διαχείριση των δεδομένων.

Ειδικότερα, από τα μέσα της δεκαετίας του '90 σημαντικές επιστημονικές ενώσεις, καθώς και ερευνητικοί οργανισμοί και χρηματοδότες (π.χ. θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης) προτρέπουν τους ερευνητές και τα ερευνητικά κέντρα να πάψουν να θεωρούν τα παραχθέντα δεδομένα σε ερευνητικά προγράμματα ως δεδομένα «μιας χρήσης» και να τα διαθέτουν για πολλαπλή αξιοποίησή τους από διαφορετικούς ερευνητές. Με αυτό τον τρόπο, οι πόροι που επενδύονται για την παραγωγή των δεδομένων έχουν πολύ υψηλότερες αποδόσεις, καθώς τα παραχθέντα δεδομένα μπορούν να αξιοποιηθούν για την απάντηση περισσότερων ερευνητικών ερωτημάτων πέραν των αρχικών. Επίσης, η διάθεση ποιοτικών ερευνητικών δεδομένων, που παρήχθησαν σε προγενέστερες ερευνητικές διαδικασίες, παρέχει τη δυνατότητα να διενεργήσουν (δευτερογενείς) έρευνες και εκείνοι οι ερευνητές που διαθέτουν περιορισμένους πόρους ή που συναντούν ανυπέρβλητα εμπόδια κατά τις προσπάθειες εισόδου τους στο πεδίο. Παρέχεται, ακόμη, η δυνατότητα περαιτέρω διερεύνησης σε ερευνητικά πεδία στα οποία η πρόσβαση αποτελεί ένα πολύ δύσκολο εγχείρημα και σε δυσπρόσιτες κοινωνικές ομάδες. Αποφεύγεται, με τον τρόπο αυτόν, η όχληση ανθρώπων οι οποίοι επιλέγονται συχνά ως πληροφορητές σε έρευνες που αφορούν ευαίσθητα και επώδυνα ζητήματα. Τέλος, μέσω της διάθεσης των δεδομένων και της τεκμηρίωσής τους στην ερευνητική κοινότητα διασφαλίζεται η μεγαλύτερη διαφάνεια και ο έλεγχος στα ευρήματα των ερευνών και άρα αυξάνεται η επιστημονική τους εγκυρότητα⁴.

Θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί πως το ενδιαφέρον για την επανάχρηση ποιοτικών δεδομένων οφείλεται και στην αύξηση των τεχνικών δυνατοτήτων καταγραφής, αποθήκευσης και διάθεσης των ποιοτικών δεδομένων που παρέχει η ανάπτυξη των ερευνητικών υποδομών. Ως ερευνητικές υποδομές ορίζονται «σύνθετα και απολύτως εξειδικευμένα πληροφοριακά συστήματα παραγωγής, τεκμηρίωσης,

2. Για τη δευτερογενή ανάλυση ποσοτικών δεδομένων, βλ. Καλογεράκη (2011).

3. Για τις ενστάσεις που προέβαλαν ερευνητές οι οποίοι υιοθετούν την ποιοτική προσέγγιση και αμφισβητούν τη συμβατότητα της δευτερογενούς ανάλυσης με την ποιοτική έρευνα, για επιστημολογικούς και μεθοδολογικούς λόγους, καθώς και για λόγους που άπτονται της ηθικής και της δεοντολογίας της έρευνας, βλ. Τσιώλης (2011) και (2020).

4. Για τη συστηματική τεκμηρίωση της ερευνητικής διαδικασίας ως διαδικασία ελέγχου της ποιότητας της έρευνας και των αποτελεσμάτων της στην ποιοτική έρευνα, βλ. Τσιώλης (2014).

συσσώρευσης, διαχείρισης και επεξεργασίας κοινωνικών τεκμηρίων, που διακρίνονται για την ιδιαίτερη οργάνωσή τους, η οποία βασίζεται στη μεθοδολογία της εμπειρικής έρευνας» (Κάλλας, 2015, σ. 284).

Η τεκμηρίωση ως βασική προϋπόθεση για τη δευτερογενή ανάλυση ποιοτικών δεδομένων

Ενώ στην ποσοτική έρευνα η επαναχρησιμοποίηση δεδομένων που έχουν παραχθεί στο πλαίσιο προγενέστερων ερευνών και η δευτερογενής τους ανάλυση είναι μια καθιερωμένη και συνήθης πρακτική, στην ποιοτική έρευνα η δυνατότητα αυτή αντιμετωπίστηκε με σκεπτικισμό. Ετέθη δε προς συζήτηση και σε εφαρμογή πολύ όψιμα, μολονότι η δυνατότητα δευτερογενούς ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων είχε επισημανθεί από τον Barney Glaser ήδη από το 1962⁵. Ένας από τους βασικούς λόγους αυτής της επιφυλακτικής στάσης είχε να κάνει με τον κίνδυνο αποπλαισίωσης των ποιοτικών δεδομένων, που εγκυμονεί η δευτερογενής ανάλυσή τους. Οι επικριτές μιας τέτοιας στρατηγικής επισημαίνουν πως μια αποπλαισιωμένη επεξεργασία των δεδομένων δεν συνάδει με τη λογική της ποιοτικής έρευνας, της οποίας κεντρική αρχή αποτελεί εκείνη της πλαισίωσης⁶, της υποχρέωσης δηλαδή να ερμηνεύονται τα ερευνητικά δεδομένα εντός του συγκεκριμένου της παραγωγής τους. Η σχετική επιχειρηματολογία έχει ως εξής:

Στην ποιοτική έρευνα η ερευνητική διαδικασία νοείται ως εντατική κοινωνική σχέση, που προϋποθέτει την εμπλοκή του ερευνητή στο πεδίο της έρευνας και την ουσιαστική επικοινωνία του με τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Ο ερευνητής δεν λογίζεται ως συλλέκτης ή καταγραφέας, αλλά ως παραγωγός δεδομένων. Τα δεδομένα είναι προϊόντα αναστοχαστικών διεργασιών· φιλτράρονται, δηλαδή, πάντοτε από τον τρόπο με τον οποίο ο ερευνητής προσλαμβάνει και κατανοεί την κοινωνική κατάσταση εντός της οποίας εργάζεται, αλλά και από τον τρόπο που οικοδομεί τις κοινωνικές του σχέσεις εντός του ερευνητικού πεδίου (βλ. και Τσιώλης, 2014). Συνεπώς, ο ίδιος ο ερευνητής γνωρίζει από πρώτο χέρι και με κάθε λεπτομέρεια τις συνθήκες διεξαγωγής της έρευνας και της παραγωγής των δεδομένων. Έχει έρθει

5. Ενδεικτικό αυτής της καθυστέρησης αποτελεί το ότι ακόμη και στη Μεγάλη Βρετανία, μια χώρα που διαθέτει σημαντική παράδοση στη συγκέντρωση και τη διαχείριση δεδομένων, η πρώτη ερευνητική υποδομή σε εθνικό επίπεδο που συλλέγει, διαχειρίζεται και διαθέτει ποιοτικά δεδομένα δημιουργήθηκε μόλις το 1994. Πρόκειται για την Qualidata (Qualitative Data Archival Resource Centre) που ιδρύθηκε από το Συμβούλιο για την Έρευνα στην Οικονομία και την Κοινωνική Έρευνα (Economic and Social Research Council, ESRC). Σημαντική ήταν η συμβολή του Βρετανού εκπροσώπου της Προφορικής Ιστορίας Paul Thompson στο εγχείρημα αυτό.

6. Για τις θεμελιώδεις αρχές της ποιοτικής έρευνας, μεταξύ των οποίων και εκείνη της «πλαισίωσης», βλ. Τσιώλης (2014).

σε προσωπική επαφή με τα υποκείμενα της έρευνας, γνωρίζει τη βιοτική τους κατάσταση και έχει αφογκραστεί την οπτική τους. Η πρωτογενής αυτή γνώση του πλαισίου, καταγεγραμμένη στις σημειώσεις πεδίου και εγχαραγμένη στη μνήμη του ερευνητή, παρέχει σε αυτόν προνομιακή θέση σε ό,τι αφορά την ανάλυση και την ερμηνεία των δεδομένων. Αντιθέτως, η απουσία αυτής της θεμελιακής και από πρώτο χέρι γνώσης του πλαισίου παραγωγής των δεδομένων καθιστά αδύνατη την ανάλυσή τους από κάποιον άλλον που «δεν ήταν εκεί»⁷.

Οι υποστηρικτές της δευτερογενούς ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων αναγνωρίζουν τον κίνδυνο αποπλαισίωσης των ποιοτικών δεδομένων που επισημαίνει η παραπάνω ένσταση, αλλά υποστηρίζουν ότι ο κίνδυνος αυτός μετριάζεται μέσω μεθοδικών και συστηματικών διαδικασιών τεκμηρίωσης⁸. Μέσω της συστηματικής καταγραφής των στοιχείων της συνολικής διαδικασίας μιας εμπειρικής έρευνας, καθώς και του πλαισίου της διεξαγωγής της, μπορεί να καλυφθεί το έλλειμμα της πρωτογενούς γνώσης του πλαισίου παραγωγής των δεδομένων και να καταστεί δυνατή η δευτερογενής ανάλυσή τους.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται και οι οργανισμοί που είναι επιφορτισμένοι με τη συλλογή, διαχείριση, αποθήκευση και διάθεση των ποιοτικών δεδομένων με σκοπό την επαναχρησιμοποίησή τους. Επεξεργάζονται και θεσμοποιούν εργαλεία και διαδικασίες που εγγυώνται την όσο το δυνατόν καλύτερη τεκμηρίωση της έρευνας και των δεδομένων. Χαρακτηριστικά, το Βρετανικό Αρχείο Δεδομένων (UK Data Archive) προτείνει ένα πρότυπο τεκμηρίωσης που παρέχει μια γενική επισκόπηση των σημαντικότερων παραμέτρων της έρευνας, όπως του ερευνητικού πλαισίου, του σχεδιασμού, των μεθόδων συλλογής των δεδομένων, των διαδικασιών επεξεργασίας των δεδομένων και της έκθεσης των αποτελεσμάτων⁹. Σύμφωνα με το πρότυπο αυτό, σε μια καλή τεκμηρίωση της έρευνας πρέπει να περιλαμβάνονται τα ακόλουθα στοιχεία:

7. Η Heaton (2004, σ. 60) χαρακτηρίζει το πρόβλημα που εντοπίζει αυτή η ένσταση ως «the problem of not having 'been there'».

8. Σύμφωνα με τον Κάλλα (2015), τεκμηρίωση είναι μια διαδικασία συστηματικής καταγραφής των στοιχείων της συνολικής διαδικασίας μιας εμπειρικής έρευνας. Η τεκμηρίωση είναι μια διαδικασία που πραγματοποιείται κατά κανόνα μετά την ολοκλήρωση της ερευνητικής διαδικασίας, από τον ερευνητή ή την ερευνητική ομάδα που πραγματοποίησε την έρευνα. Είναι συχνό φαινόμενο ο ερευνητής ή η ερευνητική ομάδα να μην προβαίνουν σε μια συστηματική τεκμηρίωση της έρευνάς τους, αλλά να περιορίζονται στην αναφορά επιμέρους μεθοδολογικών επιλογών τους κατά τη δημοσιοποίηση της έρευνάς τους σε επιστημονικά άρθρα ή ερευνητικές εκθέσεις. Για την τεκμηρίωση ποιοτικών δεδομένων και των σχετικών μοντέλων, βλ. Παπαριστείδη (2021).

9. Βλ. σχετικά: <https://ukdataservice.ac.uk/learning-hub/research-data-management/document-your-data/study-level-documentation/>

- *Σκοπός για τον οποίον παρήχθησαν τα δεδομένα:* πληροφορίες που αναφέρονται στην ιστορία του ερευνητικού προγράμματος, τους σκοπούς, τους στόχους και τις υποθέσεις εργασίας, τους ερευνητές που ενεπλάκησαν, τον φορέα υλοποίησης και χρηματοδότησης, τις δημοσιεύσεις που προέκυψαν από την επεξεργασία των δεδομένων
- *Περιεχόμενο της συλλογής των δεδομένων:* πληροφορίες για το είδος των δεδομένων (π.χ. συνεντεύξεις, εικόνες, πίνακες, αποκρίσεις σε επισκοπική έρευνα), τη δομή των αρχείων των δεδομένων, τον αριθμό των περιπτώσεων, των καταγραφών, των αρχείων και των μεταβλητών καθώς και για τις σχέσεις μεταξύ αυτών των στοιχείων
- *Τρόποι συλλογής/παραγωγής των δεδομένων:* πληροφορίες για τις μεθόδους συλλογής των δεδομένων και των πρωτοκόλλων, τον σχεδιασμό της δειγματοληψίας, τη δομή και τα χαρακτηριστικά του δείγματος, καθώς και για τη ροή της ερευνητικής διαδικασίας, τα χρησιμοποιούμενα εργαλεία και λογισμικά, τις τεχνικές ψηφιοποίησης και μετεγγραφής που αξιοποιήθηκαν
- *Ποιος συνέλεξε/παρήγαγε τα δεδομένα, πού και πότε:* πληροφορίες για τους συλλέκτες/παραγωγούς των δεδομένων, τη γεωγραφική εμβέλεια της συλλογής, τις ημερομηνίες συλλογής των δεδομένων (χρονική εμβέλεια)
- *Τρόποι επεξεργασίας των δεδομένων:* πληροφορίες για τις μεθόδους, τα μέσα, τις διαδικασίες, τα λογισμικά που χρησιμοποιούνται για την επεξεργασία, την εκκαθάριση, την κωδικοποίηση και την ταξινόμηση των δεδομένων
- *Τροποποιήσεις που έγιναν στα δεδομένα:* πληροφορίες για τη διαδικασία ανωνυμοποίησης. Σε διαμήκη (longitudinal) ερευνητικά προγράμματα η τεκμηρίωση περιλαμβάνει την καταγραφή των διαφοροποιήσεων που έχουν λάβει χώρα κατά τα διαφορετικά κύματα του ερευνητικού προγράμματος στη μεθοδολογία, στα ερωτήματα, στο περιεχόμενο των μεταβλητών και των κατηγοριών, στη σύνθεση του δείγματος.
- *Διαδικασίες διασφάλισης της ποιότητας:* πληροφορίες για τις διαδικασίες ελέγχου της ποιότητας των δεδομένων και αναφορά των αποτελεσμάτων του ελέγχου αυτού
- *Προσβασιμότητα των δεδομένων:* πληροφορίες σχετικά με το πού και πώς είναι διαθέσιμη η συλλογή των δεδομένων, με ποιους όρους, τις κατηγορίες των χρηστών, τον βαθμό εμπιστευτικότητας των δεδομένων, την κατοχή των αδειών και των πνευματικών δικαιωμάτων, καθώς και τον τρόπο που πρέπει να γίνονται οι βιβλιογραφικές παραπομπές

Η τεκμηρίωση ερευνών Προφορικής Ιστορίας και Βιογραφικής Προσέγγισης στο Δίκτυο SoDaNet

Από το 2010 λειτουργεί στην Ελλάδα η Ερευνητική Υποδομή για τις Κοινωνικές Επιστήμες (Δίκτυο SoDaNet). Η εν λόγω ερευνητική υποδομή έχει συγκροτηθεί από δίκτυο επτά συνεργαζόμενων φορέων: του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) και των Πανεπιστημίων Αθηνών, Αιγαίου, Κρήτης, Θράκης, Πελοποννήσου και του Παντείου Πανεπιστημίου. Έχει αναγνωριστεί ως εθνική ερευνητική υποδομή και συμμετέχει ως τέτοια στο Δίκτυο των Ευρωπαϊκών Αρχείων για τα Δεδομένα των Κοινωνικών Επιστημών (Consortium of European Social Science Data Archives – CESSDA). Η ερευνητική υποδομή λειτουργεί ως δίκτυο διαφορετικών αποθετηρίων, που στεγάζονται σε κάθε έναν από τους φορείς που τη συναπαρτίζουν. Κάθε αποθετήριο φιλοξενεί διαφορετικές θεματικές βάσεις. Στο αποθετήριο του Πανεπιστημίου Κρήτης στεγάζεται θεματική βάση που συγκεντρώνει έρευνες από τα πεδία της Προφορικής Ιστορίας και της Βιογραφικής Έρευνας. Κοινός παρονομαστής των ερευνών αυτών είναι η αξιοποίηση, ως εμπειρικού υλικού, προφορικών μαρτυριών, βιοαφηγήσεων και ιστοριών ζωής¹⁰. Η εν λόγω θεματική βάση τελεί υπό την επιστημονική εποπτεία μελών του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και της Ένωσης Προφορικής Ιστορίας (ΕΠΙ).

Η ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου Κρήτης¹¹ που μετέχει στο ερευνητικό πρόγραμμα *SoDaNet in Action*, σε συνεργασία με την Ένωση Προφορικής Ιστορίας¹², ανέλαβε να καταγράψει με συστηματικό τρόπο τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στον ελληνικό χώρο στα πεδία της Προφορικής Ιστορίας και της Βιογραφικής Έρευνας, καθώς και την τεκμηρίωσή τους. Για τον σκοπό αυτόν προχώρησε στη διαμόρφωση σχετικής φόρμας τεκμηρίωσης¹³ («Φόρμα τεκμηρίωσης μελετών προφορικής ιστορίας και βιογραφικής αφηγηματικής προσέγγισης» – πα-

10. Για εγχειρήματα δευτερογενούς ανάλυσης και επανερμηνείας αρχαικού υλικού ερευνών από τα πεδία της προφορικής ιστορίας και της βιογραφικής έρευνας, βλ. Μπάδα (2013), Κακάμπουρα (2013), Βαν Μπούσχοτεν (2022).

11. Η ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου Κρήτης στο πρόγραμμα *SoDaNet in Action* αποτελείται από τους Γιώργο Τσιώλη (επιστημονικό υπεύθυνο), Νίκο Σερντεδάκι, Κώστα Φαγογένη και Ντόρα Αλιγζάκη. Σημαντική ήταν η συμβολή του Γιάννη Κάλλα (Πανεπιστήμιο Αιγαίου) που συνεισέφερε ενδιαφέρουσες προτάσεις και παρατηρήσεις.

12. Εκ μέρους της Ένωσης Προφορικής Ιστορίας συμμετείχε ενεργά η πρόεδρος της ΕΠΙ Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν.

13. Μια τέτοια φόρμα, πέρα από την ανάγκη συστηματικής καταγραφής των στοιχείων της έρευνας ώστε αυτή να περιληφθεί στη θεματική βάση της ερευνητικής υποδομής, αποτελεί και ένα ολοκληρωμένο υπόδειγμα τεκμηρίωσης που μπορεί να ακολουθηθεί ο ερευνητής/ερευνήτρια για να περιγράψει με συστηματικό και ολοκληρωμένο τρόπο την ερευνητική διαδικασία που ακολούθησε.

ρατίθεται στο Παράρτημα). Εν συνεχεία, η εν λόγω φόρμα διακινήθηκε μέσω του δικτύου της Ένωσης Προφορικής Ιστορίας και άλλους δίαυλους επικοινωνίας σε ερευνητές/ερευνήτριες και ερευνητικές ομάδες ώστε να καταγράψουν και να τεκμηριώσουν την/τις έρευνά/ες τους. Με αυτό τον τρόπο, καταγράφηκαν 32 έρευνες («καταγραφές δευτέρου κύκλου»). Σε αυτές προστέθηκαν άλλες 40 έρευνες που είχαν καταγραφεί από ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου Κρήτης σε προγενέστερο ερευνητικό πρόγραμμα (*CESSDA EIIAE – Υποστήριξη και ανάπτυξη ελληνικών εταιριών για συμμετοχή στις Κοινοπραξίες των Ευρωπαϊκών Ερευνητικών Υποδομών στις Κοινοπραξίες των Ευρωπαϊκών Ερευνητικών Υποδομών στα πλαίσια του ESFRI/2006*)¹⁴ με προηγούμενη εκδοχή της φόρμας τεκμηρίωσης («καταγραφές πρώτου κύκλου»).

Για τις ανάγκες του παρόντος άρθρου προχωρήσαμε στην (ποσοτική) επεξεργασία των δεδομένων που προέκυψαν από τις καταγραφές (πρώτου και δευτέρου κύκλου) που έχουν συλλέξει οι ερευνητικές ομάδες του Πανεπιστημίου Κρήτης. Με τον τρόπο αυτό, επιχειρήσαμε, αφενός, να αναδείξουμε τις μεθοδολογικές επιλογές στις οποίες προβαίνουν οι ερευνητές/ερευνήτριες που αξιοποιούν προφορικές μαρτυρίες και βιοαφηγήσεις και, αφετέρου, να επισημάνουμε τα στοιχεία εκείνα τα οποία λαμβάνουν υπόψη τους κατά την τεκμηρίωση των ερευνών τους, καθώς και εκείνα τα οποία παραβλέπουν. Για τα πεδία της νέας φόρμας τεκμηρίωσης, τα οποία δεν περιλαμβάνονταν στην εκδοχή της φόρμας που αξιοποιήθηκε στον πρώτο κύκλο καταγραφής, η παράθεση των δεδομένων περιορίζεται μόνο στις καταγραφές των 32 ερευνών του δεύτερου κύκλου και επισημαίνεται σχετικώς.

Στη συνέχεια θα παραθέσουμε τη δομή της φόρμας τεκμηρίωσης (3.1.) και τα επιμέρους σημεία της, καθώς και τα ευρήματα για κάθε σημείο, που προέκυψαν από την ανάλυση των καταγραφών (3.2).

Η δομή της φόρμας τεκμηρίωσης

Η «Φόρμα τεκμηρίωσης μελετών προφορικής ιστορίας και βιογραφικής αφηγηματικής προσέγγισης» (στο εξής: «φόρμα τεκμηρίωσης») χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονται στοιχεία περιγραφής της έρευνας (*Study description*). Ειδικότερα παρέχονται: (α) Γενικές πληροφορίες που αφορούν τον τίτλο της έρευνας, το πλαίσιο υλοποίησής της, την τοποθέτησή της σε επιστημονικό κλάδο και θεματική κατηγορία· καθώς και πληροφορίες για τους φορείς υλοποίησης και χρηματοδότησης της έρευνας (Τμήμα Α1). (β) Παρέχονται επίσης στοιχεία σχετικά με τη μεθοδολογία της έρευνας, όπως η στρατηγική της

14. Το συγκεκριμένο ερευνητικό πρόγραμμα ολοκληρώθηκε το 2015 και η ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου Κρήτης αποτελούνταν από τους Γιώργο Τσιώλη (επιστημονικό υπεύθυνο), Νίκο Σερντεδάκι, Χριστίνα Μάπα και Κατερίνα Αναγνωστάκη.

έρευνας, η στρατηγική της δειγματοληψίας, οι μέθοδοι συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων (Τμήμα Α2). Στο *δεύτερο μέρος* της Φόρμας παρέχονται στοιχεία σχετικά με τα τεκμήρια που έχει παραγάγει η έρευνα τόσο στο επίπεδο της συνολικής συλλογής (Τμήμα Β1) όσο και στο επίπεδο των μεμονωμένων αρχείων/τεκμηρίων (Τμήμα Β2).

*Επιμέρους σημεία της φόρμας τεκμηρίωσης
και τα ευρήματα της ποσοτικής ανάλυσης των καταγραφών*

Μέρος Α: Περιγραφή της έρευνας

Τμήμα Α1: Γενικές πληροφορίες

Στο *πρώτο τμήμα* του *πρώτου μέρους* της φόρμας τεκμηρίωσης καταγράφεται ο τίτλος της έρευνας στα ελληνικά και στα αγγλικά. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί πως από τους/τις ερευνητές/ερευνήτριες ζητείται να καταγράψουν και στα αγγλικά μόνο τον τίτλο της έρευνάς τους. Η φόρμα τεκμηρίωσης, ωστόσο, μεταφράζεται στο σύνολό της στα αγγλικά από την ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου Κρήτης και αναρτάται και στις δύο γλώσσες στη σχετική θεματική βάση («Έρευνες Προφορικής Ιστορίας και Βιογραφικής Προσέγγισης») της ερευνητικής υποδομής SoDaNet (αποθετήριο του Πανεπιστημίου Κρήτης). Καθώς η εν λόγω ερευνητική υποδομή αποτελεί μέλος του Δικτύου των Ευρωπαϊκών Αρχείων για τα δεδομένα των Κοινωνικών Επιστημών (Consortium of European Social Science Data Archives - CESSDA), η αγγλική έκδοση της φόρμας τεκμηρίωσης είναι ανιχνεύσιμη μέσω του κοινού ευρετηρίου του ευρωπαϊκού δικτύου, αυξάνοντας έτσι την ορατότητα των ελληνικών ερευνών.

Ακολουθεί η καταγραφή του *πλαίσιου* εντός του οποίου πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Στη φόρμα τεκμηρίωσης δίνονται τρεις δυνατότητες προδιαμορφωμένης απάντησης (Ερευνητικό πρόγραμμα, Πανεπιστημιακό μάθημα ή σεμινάριο, Ομάδα προφορικής ιστορίας) και η δυνατότητα άλλης απάντησης.

Από τις 32 έρευνες που έχουν συλλεχθεί στον δεύτερο κύκλο καταγραφής¹⁵ προκύπτει ότι 10 από αυτές πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της εκπόνησης διδακτορικής διατριβής (31%), 8 στο πλαίσιο ερευνητικού προγράμματος (25%), 7 στο πλαίσιο κάποιας πανεπιστημιακής εκπαιδευτικής δραστηριότητας (22%), 5 στο πλαίσιο δραστηριοτήτων Ομάδων Προφορικής Ιστορίας (16%) και 2 πραγματοποιήθηκαν εντός άλλου πλαισίου (6%).

15. Στη φόρμα τεκμηρίωσης που αξιοποιήθηκε στον πρώτο κύκλο καταγραφών (2015) δεν είχε περιληφθεί σχετικό ερώτημα.

Π.Α1.1: Πλαίσιο της έρευνας	
Διδακτορική διατριβή	10
Ερευνητικό πρόγραμμα	8
Πανεπιστημιακή εκπαιδευτική δραστηριότητα	7
Ομάδα προφορικής ιστορίας	5
Άλλο	2

Στη συνέχεια περιλαμβάνονται υποδοχές ανοικτής απάντησης σχετικά με τον *βασικό επιστημονικό κλάδο* και τη *θεματική κατηγορία* εντός των οποίων εντάσσεται η έρευνα, με τα *κύρια θέματα* που αναπτύσσονται σε αυτήν καθώς και με τις *λέξεις-κλειδιά*.

Σε σχέση με τον επιστημονικό κλάδο, η ανάλυση των στοιχείων από τις 72 καταγραφές (και των δύο κύκλων) κατέδειξε ότι 32 έρευνες τοποθετούνται στο επιστημονικό πεδίο της Ιστορίας (44,4% επί του συνόλου των 72 ερευνών), 24 στην Κοινωνική Ανθρωπολογία (33,3% επί του συνόλου), 11% στην Κοινωνιολογία (15,3% επί του συνόλου), 5 στις Επιστήμες της Αγωγής (6,9% επί του συνόλου), 4 στην Κοινωνική Γεωγραφία (5,5% επί του συνόλου) και από 3 έρευνες στη Λαογραφία/Εθνογραφία, στην Κοινωνική Ψυχολογία και σε άλλο πεδίο (από 4,2% επί του συνόλου των 72 ερευνών)¹⁶.

Π.Α1.2: Βασικός επιστημονικός κλάδος	
Ιστορία	32
Κοινωνική Ανθρωπολογία	24
Κοινωνιολογία	11
Επιστήμες της Αγωγής/Παιδαγωγική	5
Κοινωνική Γεωγραφία	4
Λαογραφία/Εθνογραφία	3
Κοινωνική ψυχολογία	3
Άλλο	3

Στα ερωτήματα που αφορούν τη *θεματική κατηγορία* και τα *κύρια θέματα* η διασπορά των απαντήσεων είναι πολύ μεγάλη και δεν επιτρέπει την ποσοτική απεικόνισή τους.

Ακολουθεί μια ενότητα στην οποία καταγράφεται ο/η επιστημονικά υπεύ-

16. Στην ερώτηση αυτή δόθηκε η δυνατότητα περισσότερων της μίας απαντήσεων.

θνος/η, ο οργανισμός ή φορέας, ο οποίος διενήργησε την έρευνα ή στον οποίο υπάγεται ο ερευνητής/ερευνητική ομάδα, καθώς και ο/η ερευνητής/ερευνητρια ή η ερευνητική ομάδα.

Με ανοικτή ερώτηση καταγράφονται οι *πηγές χρηματοδότησης*. Από την ανάλυση των 72 καταγραφών και των δύο κύκλων προέκυψε ότι 48 έρευνες (67%) είναι αυτοχρηματοδοτούμενες, 10 (14%) χρηματοδοτούνται από τους Ειδικούς Λογαριασμούς Κονδυλίων των Πανεπιστημίων, ενώ 14 (19%) χρηματοδοτούνται από άλλες πηγές.

Π.Α1.3: Πηγές χρηματοδότησης

Αυτοχρηματοδοτούμενη	48
Πανεπιστημιακό Ίδρυμα/ΕΛΚΕ	10
Άλλη πηγή χρηματοδότησης	14

Το Τμήμα Α1 κλείνει με τη δήλωση του κατόχου των *πνευματικών δικαιωμάτων* του υλικού. Η ανάλυση των 72 καταγραφών και των δύο κύκλων έδειξε ότι σε 31 έρευνες (43% επί του συνόλου των 72 ερευνών) κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων είναι ο/η ίδιος/α ο/η ερευνητής/ερευνητρια που διεξήγαγε την έρευνα, σε 22 περιπτώσεις (30,5% επί του συνόλου) κάτοχος είναι αρχεία ή υποδομές Πανεπιστημιακών Ίδρυμάτων, σε 5 περιπτώσεις (6,9% επί του συνόλου) ερευνητικά εργαστήρια, σε 5 περιπτώσεις (6,9% επί του συνόλου) Ομάδες Προφορικής Ιστορίας και σε 3 (4,2% επί του συνόλου) Ιστορικά αρχεία. Σε 2 περιπτώσεις δηλώθηκε άλλη επιλογή και 7 ερευνητές/τριες δεν απάντησαν. Τρεις (3) ερευνητές/τριες έδωσαν διπλή απάντηση καθώς είναι οι ίδιοι/ες κάτοχοι των πνευματικών δικαιωμάτων από κοινού με κάποιον φορέα.

Π.Α1.4: Κάτοχος πνευματικών δικαιωμάτων υλικού

Ιδιώτης	31
Αρχεία Πανεπιστημιακών Ίδρυμάτων	22
Ερευνητικά εργαστήρια	5
Ομάδες Προφορικής Ιστορίας	5
Ιστορικά αρχεία	3
Άλλο	2
Δεν απάντησαν	7

Τμήμα Α2: Μεθοδολογία της έρευνας

Το δεύτερο τμήμα του πρώτου μέρους της φόρμας τεκμηρίωσης ξεκινά με την παράθεση της περίληψης της έρευνας, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει τον σκοπό, τη θεματική, το ερευνητικό πρόβλημα ή/και τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας.

Ακολουθεί η καταγραφή της *στρατηγικής της έρευνας*. Δίδονται τέσσερις προδιαμορφωμένες εκδοχές απάντησης (Προφορική ιστορία, Βιογραφική αφηγηματική έρευνα, Μελέτη περίπτωσης, Εθνογραφία) και η δυνατότητα άλλης απάντησης. Σε σχέση με τη *στρατηγική της έρευνας* η ανάλυση των στοιχείων των 32 καταγεγραμμένων ερευνών του δεύτερου κύκλου ανέδειξαν τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί¹⁷. Ειδικότερα, 21 έρευνες κατηγοριοποιήθηκαν στην ερευνητική στρατηγική της Προφορικής Ιστορίας (65,6% επί του συνόλου των 32 περιπτώσεων), 16 έρευνες στη Βιογραφική Αφηγηματική Έρευνα (50% επί του συνόλου), από 8 έρευνες στη στρατηγική «Μελέτη περίπτωσης» και στην «Εθνογραφία» (25% επί του συνόλου) και 7 έρευνες κατηγοριοποιήθηκαν κάτω από κάποια άλλη στρατηγική (21,8% επί του συνόλου).

Π.Α2.1: Στρατηγική έρευνας	
Προφορική ιστορία	21
Βιογραφική αφηγηματική έρευνα	16
Μελέτη περίπτωσης	8
Εθνογραφία	8
Άλλο	7

Ακολουθεί μια ενότητα στην οποία καταγράφεται ο αριθμός των αφηγητών/αφηγητριών που συμμετείχαν στην έρευνα, η γεωγραφική περιοχή στην οποία διεξήχθη η έρευνα, καθώς και το διάστημα διεξαγωγής της (έναρξη – λήξη).

Εν συνεχεία καταγράφεται το είδος της έρευνας σε σχέση με το αν πραγματοποιήθηκε άπαξ ή επαναλήφθηκε. Ως προς αυτό, από το σύνολο των 72 καταγεγραμμένων ερευνών προέκυψε ότι οι 50 (69,4%) ήταν συγχρονικές (δηλαδή πραγματοποιήθηκαν άπαξ σε μια ορισμένη χρονική στιγμή), ενώ 20 (27,8%) από αυτές επαναλήφθηκαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Δεν δόθηκε απάντηση σε 2 φόρμες τεκμηρίωσης.

17. Στην ερώτηση αυτή δόθηκε η δυνατότητα περισσότερων της μίας απάντησης. Η ερώτηση αυτή περιλήφθηκε στη φόρμα τεκμηρίωσης του δεύτερου κύκλου των καταγραφών (2020), ενώ δεν υπήρχε στην αντίστοιχη φόρμα του πρώτου κύκλου (2015).

Π.Α2.2: Είδος μελέτης	
Άπαξ	50
Επαναλαμβανόμενη	20
Δεν απάντησε	2

Για την καταγραφή της μεθόδου *αναζήτησης των αφηγητών και των αφηγητριών* παρέχονται στη φόρμα τεκμηρίωσης δύο προδιαμορφωμένες επιλογές («μέσω προσωπικών γνωριμιών», «με την τεχνική της χιονοστιβάδας») και η δυνατότητα να προσδιοριστεί άλλη τεχνική. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης των 32 καταγεγραμμένων ερευνών του δεύτερου κύκλου έδειξαν ότι σε 25 έρευνες η αναζήτηση έγινε μέσω προσωπικών γνωριμιών (78,1% επί του συνόλου των 32 περιπτώσεων), σε 17 έρευνες μέσω της τεχνικής της χιονοστιβάδας (53,1% επί του συνόλου) και σε 7 έρευνες επελέγη άλλη μέθοδος (21.8% επί του συνόλου).

Π.Α2.3: Μέθοδος αναζήτησης αφηγη(ρι)ών	
Με προσωπικές γνωριμίες	25
Με χιονοστιβάδα	17
Άλλο	7
Δεν απάντησαν	2

Ως προς τις μεθόδους συλλογής δεδομένων ζητώνται στοιχεία για δύο κεντρικές μεθόδους, που αξιοποιούνται κατά κόρον σε έρευνες προφορικής ιστορίας και βιογραφικής προσέγγισης, τη συνέντευξη και την εθνογραφική παρατήρηση, ενώ δίνεται η δυνατότητα να προσδιοριστεί και άλλη μέθοδος.

Ειδικότερα ως προς τη συνέντευξη, τεκμηριώνεται ο τύπος της συνέντευξης (δομημένη, ημιδομημένη και ανοικτή). Σε 55 από τις 72 έρευνες που καταγράψαμε αξιοποιείται ο τύπος της ημιδομημένης συνέντευξης (ποσοστό 76,3%), σε 23 ο τύπος της ανοικτής συνέντευξης (31,9%), ενώ σε 6 έρευνες αξιοποιείται ο τύπος της δομημένης συνέντευξης (8,3%). Στην ερώτηση αυτή δόθηκε η δυνατότητα περισσότερων της μίας απαντήσεων.

Π.Α2.4: Τύπος συνέντευξης	
Ημιδομημένη	55
Ανοικτή	23
Δομημένη	6
Δεν απάντησαν	1

Δηλώνεται επίσης ο αριθμός των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν στην έρευνα καθώς και ο αριθμός συνεντεύξεων που παραχωρήθηκαν στο αρχείο ή την ερευνητική υποδομή (εφόσον βέβαια έχει συμβεί κάτι τέτοιο). Οι δύο παραπάνω αριθμοί μπορεί να αποκλίνουν καθώς μπορεί ο ερευνητής ή η ερευνητική ομάδα να έχει αποφασίσει να μην παραχωρήσει στο αρχείο ή την υποδομή το σύνολο των συνεντεύξεων ή να μην έχει εξασφαλίσει τη σχετική άδεια από όλους/ες τους/ις συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα.

Η τεκμηρίωση της συνέντευξης ολοκληρώνεται με την καταγραφή του τρόπου διεξαγωγής της. Το σύνολο των ερευνητών/τριών που απάντησαν (71) δήλωσαν ότι έκαναν συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο. (Σε μια φόρμα καταγραφής δεν απαντήθηκε το συγκεκριμένο ερώτημα). Καθώς ωστόσο υπήρχε η δυνατότητα περισσότερων της μίας απάντησης δηλώθηκαν επίσης τα εξής: σε 12 έρευνες πραγματοποιήθηκε και ομαδική συνέντευξη, σε 8 τηλεφωνική και σε 4 συνεντεύξεις μέσω τηλεδιάσκεψης, ενώ 2 δήλωσαν άλλο τρόπο διεξαγωγής.

Π.Α2.5: Τρόπος διεξαγωγής συνέντευξης	
Δια ζώσης συνέντευξη πρόσωπο με πρόσωπο	71
Ομαδική συνέντευξη	12
Τηλεφωνική συνέντευξη	8
Συνέντευξη μέσω τηλεδιάσκεψης	4
Άλλη	2
Δεν απάντησαν	1

Ακολουθεί η τεκμηρίωση σε σχέση με την εθνογραφική παρατήρηση και το είδος της (συμμετοχική παρατήρηση ή άλλο είδος). Καθώς το ερώτημα αυτό δεν υπήρχε στη φόρμα καταγραφής του πρώτου κύκλου, περιοριζόμαστε στην έκθεση των αποτελεσμάτων από τις 32 έρευνες που καταγράψαμε στον δεύτερο κύκλο. Σύμφωνα με αυτά, κάποιου είδους εθνογραφική παρατήρηση δηλώθηκε σε 14 έρευνες (ποσοστό 43,7%), εκ των οποίων οι 8 αφορούσαν συμμετοχική παρατήρηση (25%) και 6 κάποιο άλλο είδος παρατήρησης (18,7%).

Π.Α2.6: Εθνογραφική παρατήρηση	
Συμμετοχική παρατήρηση	8
Άλλη	6
Δεν απάντησαν	18

Από την ανάλυση των δεδομένων μας προέκυψε επίσης ότι 5 ερευνητές/ερευνητριες ακολούθησαν άλλη μέθοδο συλλογής δεδομένων, όπως για παράδειγμα την αρχειακή έρευνα.

Η ενότητα που σχετίζεται με τις μεθόδους συλλογής δεδομένων ολοκληρώνεται με την καταγραφή πληροφοριών σχετικά με τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί ή παραχθεί, όπως ο χρόνος αναφοράς του υλικού, οι γεωγραφικές περιοχές αναφοράς του και οι γλώσσες του παραχθέντος υλικού. Ως προς τη γλώσσα 70 από τις 72 έρευνες παρήγαγαν υλικό στα ελληνικά. Από τις απαντήσεις προκύπτει πως σε έναν αριθμό 11 ερευνών παρήχθη υλικό και σε κάποια άλλη γλώσσα πέραν της ελληνικής (αγγλικά, ισπανικά, ιταλικά, καταλανικά και ολλανδικά).

Π.Α2.7: Γλώσσες παραχθέντος υλικού	
Ελληνικά	70
Αγγλικά	6
Ισπανικά	2
Ιταλικά	1
Καταλανικά	1
Ολλανδικά	1
Δεν απάντησε	1

Το δεύτερο τμήμα του πρώτου μέρους ολοκληρώνεται με την τεκμηρίωση των μεθόδων ανάλυσης. Η επεξεργασία των στοιχείων από τις έρευνες που συλλέξαμε στον δεύτερο κύκλο¹⁸ κατέδειξε ότι σε 17 έρευνες αξιοποιήθηκε ως μέθοδος ανάλυσης εκείνη της ιστορικής ανασύνθεσης (ποσοστό 53,1%), σε 17 η θεματική ανάλυση (53,1%), σε 16 η ανάλυση της ατομικής και της κοινωνικής μνήμης (50%), σε 12 η βιογραφική ανάλυση (37,5%), σε 9 η αφηγηματική ανάλυση (28,1%), σε 8 η ανάλυση λόγου (25%), ενώ σε δύο αξιοποιήθηκε άλλη μέθοδος ανάλυσης. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στις περισσότερες περιπτώσεις δηλώθηκαν περισσότερες της μίας μεθόδου ανάλυσης.

Π.Α2.8: Μέθοδος ανάλυσης	
Ιστορική ανασύνθεση	17
Θεματική ανάλυση	17
Ανάλυση ατομικής και κοινωνικής μνήμης	16
Βιογραφική ανάλυση	12
Αφηγηματική ανάλυση	9
Ανάλυση λόγου	8
Εθνογραφική ανάλυση	7
Άλλη	2

18. Στη φόρμα τεκμηρίωσης που αξιοποιήθηκε στον πρώτο κύκλο καταγραφών (2015) δεν είχε περιληφθεί σχετικό ερώτημα.

Μέρος Β: Περιγραφή των τεκμηρίων που κατατέθηκαν ανά συλλογή

Το δεύτερο μέρος της φόρμας τεκμηρίωσης περιέχει στοιχεία για τον τύπο και το είδος της συλλογής των τεκμηρίων που περιλαμβάνει η έρευνα, καθώς και για τα αρχεία της συλλογής.

Τμήμα Β1: Στοιχεία Συλλογής

Για κάθε μία συλλογή τεκμηρίων που τεκμηριώνεται δίδεται αρχικά ένας κωδικός συλλογής. Εν συνεχεία δηλώνονται πληροφορίες σχετικά με τον τύπο της συλλογής. Αυτός προσδιορίζεται από τη μορφή στην οποία βρίσκονται τα δεδομένα που περιλαμβάνει η συλλογή. Ειδικότερα, περιγράφονται στη φόρμα τεκμηρίωσης έξι τύποι συλλογών:

- 1ος Τύπος: Συλλογή δεδομένων σε αρχική μορφή (μαγνητοφωνημένα ή βιντεοσκοπημένα αρχεία, σημειώσεις πεδίου, ερευνητικά ημερολόγια ή εκθέσεις από την επιτόπια έρευνα)
- 2ος Τύπος: Συλλογή δεδομένων κατόπιν αρχικής επεξεργασίας (π.χ. απομαγνητοφωνημένα κείμενα, ανωνυμοποιημένα ή ψευδωνυμοποιημένα κείμενα, περιλήψεις, ευρετήρια)
- 3ος Τύπος: Συλλογή δεδομένων μετά την τελική επεξεργασία (μετεγγραμμένα στη μορφή που χρησιμοποιήθηκε για την τελική ανάλυση ή κατατέθηκε σε αρχείο)
- 4ος Τύπος: Εργαλεία εννοιολόγησης, παραγωγής και ανάλυσης δεδομένων (οδηγοί συνέντευξης, λεξικό όρων, βάση δεδομένων)
- 5ος Τύπος: Τεκμήρια παρουσίασης και διάχυσης των ευρημάτων (άρθρα, βιβλία, μελέτες, εκθέσεις, κείμενα εργασίας, διαδικτυακοί πόροι), που παράχθηκαν από την ερευνητική ομάδα
- 6ος Τύπος: Τεκμήρια παρουσίασης και διάχυσης των ευρημάτων (άρθρα, βιβλία, μελέτες, εκθέσεις, κείμενα εργασίας), που παράχθηκαν από τρίτους

Από την ανάλυση των καταγραφών του δεύτερου κύκλου¹⁹ προέκυψε ότι συλλογή δεδομένων 1ου τύπου έχει παραχθεί σε 23 έρευνες (ποσοστό 71,8%), του 2ου τύπου σε 17 (53,1%), του 3ου τύπου σε 8 (25%), του 4ου τύπου σε 6 (18,7%), του 5ου τύπου σε 11 (34,3%) και του 6ου τύπου σε 5 (15,6%). Εννέα ερευνητές/ερευνήτριες δεν απάντησαν στο ερώτημα.

19. Στη φόρμα τεκμηρίωσης που αξιοποιήθηκε στον πρώτο κύκλο καταγραφών (2015) δεν είχε περιληφθεί σχετικό ερώτημα.

Π.Β.1.1: Τύπος συλλογής

1ος Τύπος: Συλλογή δεδομένων σε αρχική μορφή (μαγνητοφωνημένα ή βιντεοσκοπημένα αρχεία, σημειώσεις πεδίου, ερευνητικά ημερολόγια ή εκθέσεις από την επιτόπια έρευνα)	23
2ος Τύπος: Συλλογή δεδομένων κατόπιν αρχικής επεξεργασίας (π.χ. απομαγνητοφωνημένα κείμενα, ανωνυμοποιημένα ή ψευδωνυμοποιημένα, περιλήψεις, ευρετήρια)	17
3ος Τύπος: Συλλογή δεδομένων κατόπιν της τελικής επεξεργασίας (μετεγγραμμένα στη μορφή που χρησιμοποιήθηκε από την τελική ανάλυση ή κατατέθηκε σε αρχείο)	8
4ος Τύπος: Εργαλεία εννοιολόγησης, παραγωγής και ανάλυσης δεδομένων (οδηγοί συνέντευξης, λεξικό όρων, βάση δεδομένων)	6
5ος Τύπος: Τεκμήρια παρουσίασης και διάχυσης των ευρημάτων (άρθρα, βιβλία, μελέτες, εκθέσεις, κείμενα εργασίας, διαδικτυακοί πόροι), που έγιναν από την ερευνητική ομάδα	11
6ος Τύπος: Τεκμήρια παρουσίασης και διάχυσης των ευρημάτων (άρθρα, βιβλία, μελέτες, εκθέσεις, κείμενα εργασίας), που έγιναν από τρίτους	5
Δεν απάντησαν	9

Ακολουθούν δύο ερωτήσεις στις οποίες καταγράφεται το πού φυλάσσεται το υλικό το οποίο έχει παραχθεί κατά την έρευνα. Η πρώτη ερωτά αν το υλικό αποτελεί μέρος ιδιωτικής συλλογής. Σύμφωνα με τα δεδομένα των καταγραφών και των δύο κύκλων (72 καταγραφές), 24 έρευνες αποτελούν μέρος ιδιωτικής συλλογής (ποσοστό 33%) και 16 όχι (22%). 32 ερευνητές/ερευνήτριες δεν απάντησαν στην ερώτηση (45%).

Π.Β.1.2: Το υλικό αποτελεί μέρος ιδιωτικής συλλογής;

Ναι	24
Όχι	16
Δεν απάντησαν	32

Σε σχέση με το αν το υλικό είναι κατατεθειμένο σε άλλες βάσεις/αρχεία/ερευνητικές υποδομές, 15 (21%) απάντησαν «ναι», 25 (35%) απάντησαν «όχι» και 32 (44%) δεν έδωσαν καμία απάντηση. Στην ερώτηση αυτή παρέχεται η δυνατότητα στη φόρμα τεκμηρίωσης να προσδιοριστεί η βάση, το αρχείο ή η ερευνητική υποδομή όπου είναι κατατεθειμένο το υλικό.

Π.Β.1.3: Το υλικό είναι κατατεθειμένο σε άλλες βάσεις/αρχεία/ερευνητικές υποδομές;	
Ναι	15
Όχι	25
Δεν απάντησαν	32

Ακολουθεί ερώτηση σχετικά με τον τύπο της διαθεσιμότητας του υλικού σε άλλους ερευνητές ή στο κοινό. Σε 20 από τις 72 έρευνες που καταγράψαμε δεν υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης (ποσοστό 27,7%), ενώ για το υλικό δύο (2) ερευνών έχει τεθεί περίοδος εμπάργκο (embargo period). Το υλικό τεσσάρων (4) από τις καταγεγραμμένες έρευνες είναι προσβάσιμο ελεύθερα στο διαδίκτυο (5,5%) και άλλων έξι (6) είναι προσβάσιμο στο διαδίκτυο υπό όρους (8,3%). Το υλικό είκοσι (20) ερευνών είναι ελεύθερα προσβάσιμο στους χώρους του αρχείου ή της συλλογής (27,7%) και άλλων δεκαεπτά (17) είναι προσβάσιμο στους χώρους του αρχείου ή της συλλογής υπό όρους (23,6%). Επτά (7) ερευνητές/ερευνήτριες δεν απάντησαν. Στην ερώτηση δόθηκε η δυνατότητα περισσότερων της μίας απάντησης.

Π.Β.1.4: Διαθεσιμότητα	
Δεν είναι προσβάσιμο	20
Είναι κλειστό από __ έως __	2
Είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω διαδικτύου	4
Είναι προσβάσιμο μέσω διαδικτύου υπό όρους	6
Είναι ελεύθερα προσβάσιμο στους χώρους του αρχείου/συλλογής	20
Είναι προσβάσιμο υπό όρους στους χώρους του αρχείου/συλλογής	17
Δεν απάντησαν	7

Σε σχέση με τη μορφή (*format*) της καταγραφής των δεδομένων, παρέχεται στη φόρμα τεκμηρίωσης μια μεγάλη γκάμα επιλογών (βλ. τον πίνακα που ακολουθεί), καθώς και η δυνατότητα πολλαπλής απάντησης. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι σε 50 από τις 72 καταγεγραμμένες έρευνες τα δεδομένα έχουν καταγραφεί σε μαγνητοφωνημένα αρχεία (ψηφιακή μορφή) (69,4%) και σε 33 σε μαγνητοφωνημένα αρχεία (κασέτες) (45,8%). Σε 21 έρευνες το υλικό έχει καταγραφεί σε ψηφιακά βιντεοσκοπημένα αρχεία (29,1%) και σε 7 σε βιντεοσκοπημένα αρχεία σε κασέτες (9,7%). Σε 36 έρευνες υπάρχουν καταγραφές σε δακτυλογραφημένες σημειώσεις (50%) και σε 18 σε χειρόγραφες σημειώσεις (25%). Σε 12 έρευνες υπάρχουν καταγραφές σε ψηφιακά κείμενα (16,6%) και σε 2 (2,7%) σε ιστοσελίδες. 4 ερευνητές/ερευνήτριες δεν απάντησαν (5,5%).

Π.Β.1.5: Μορφή δεδομένων (format καταγραφής)	
Μαγνητοφωνημένα αρχεία (ψηφιακά)	50
Μαγνητοφωνημένα αρχεία (σε κασέτες)	33
Βιντεοσκοπημένα αρχεία (ψηφιακά)	21
Βιντεοσκοπημένα αρχεία (σε κασέτες)	7
Δακτυλογραφημένες σημειώσεις	36
Χειρόγραφες σημειώσεις	18
Ψηφιακά κείμενα	12
Ιστοσελίδες	2
Δεν απάντησαν	4

Τμήμα Β2: Αρχεία συλλογής

Στο δεύτερο τμήμα του δεύτερου μέρους της φόρμας τεκμηρίωσης καταγράφονται πληροφορίες σχετικά με τα επιμέρους στοιχεία/τεκμήρια που περιλαμβάνονται σε κάθε συλλογή.

Στον πρώτο πίνακα καταγράφονται οι εξής τύποι *τεκμηρίων* που δύναται να περιλαμβάνει η συλλογή: (α) Συγκεντρωτικός πίνακας δεδομένων συνεντεύξεων (Masterlog)²⁰, (β) καταγραφή της συνέντευξης, (γ) έκθεση παρατηρήσεων από τη διεξαγωγή κάθε συνέντευξης (Ημερολόγιο συνέντευξης)²¹, (δ) παραχωρητήρια ή έντυπα ενήμερης συγκατάθεσης, (ε) περίληψη της συνέντευξης και (στ) απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης. Στη δεύτερη στήλη του πίνακα που ακολουθεί δηλώνεται ο αριθμός των συλλογών οι οποίες περιλαμβάνουν τον τύπο του τεκμηρίου που φαίνεται στην πρώτη στήλη και αναφέρονται στις καταγραφές του δεύτερου κύκλου (2020). Στην τρίτη στήλη δηλώνεται ο αριθμός των συλλογών οι οποίες περιλαμβάνουν τον τύπο του τεκμηρίου που φαίνεται στην πρώτη στήλη κατά τις καταγραφές του πρώτου κύκλου (2020). Και στην τέταρτη στήλη αναγράφεται το σύνολο των δύο καταγραφών.

Παρατηρούμε ειδικότερα πως συγκεντρωτικό/συνοπτικό πίνακα δεδομένων των συνεντεύξεων περιλαμβάνουν συνολικά 41 συλλογές (ποσοστό 57% επί των

20. Πρόκειται για συνοπτικό συγκεντρωτικό πίνακα με πληροφορίες για όλες τις συνεντεύξεις της συλλογής, όπως τα στοιχεία του/της πληροφορητή/ήτριας, του/της ευρευνητή/ήτριας, των συνθηκών της καταγραφής (ημερομηνία, τόπος, διάρκεια, τρόπος καταγραφής), καθώς και στοιχεία της αρχειοθέτησης, ταξινόμησης, πρόσβασης και ύπαρξης συνοδευτικών εγγράφων.

21. Πρόκειται για έκθεση τεκμηρίωσης της διαδικασίας διενέργειας της συνέντευξης, που αναφέρει πληροφορίες για τον τόπο, τον χρόνο, τον πληροφορητή, τον τύπο της διάδρασης που αναπτύχθηκε μεταξύ αυτού και του συνεντευκτή, ενδεχόμενες διακοπές, δυσκολίες κ.ά. Για κατάλογο ενδεικτικών θεμάτων που μπορεί να περιλαμβάνει μια τέτοια έκθεση, βλ. Τσιώλης (2014: 267-268).

72 καταγραφών), έκθεση παρατηρήσεων από τη διεξαγωγή κάθε συνέντευξης (Ημερολόγιο συνέντευξης) περιλαμβάνουν 39 συλλογές (54%), παραχωρητήρια ή έντυπα ενήμερης συγκατάθεσης περιλαμβάνουν 34 συλλογές (47%), περιλήψεις των συνεντεύξεων περιλαμβάνουν 41 συλλογές (57%). Επί του συνόλου των 32 καταγραφών του δεύτερου κύκλου διαπιστώθηκε ότι 20 συλλογές περιλαμβάνουν καταγεγραμμένες συνεντεύξεις (62% επί των 32 καταγραφών) και 24 συλλογές περιλαμβάνουν τις απομαγνητοφωνήσεις των συνεντεύξεων (75%). Οκτώ (8) ερευνητές/ερευνήτριες δεν απάντησαν στο ερώτημα κατά τους δύο κύκλους των καταγραφών.

Π.Β.2.1: Τύπος τεκμηρίου	Καταγραφή 2020	Καταγραφή 2015	Σύνολο
Συγκεντρωτικός πίνακας δεδομένων συνεντεύξεων (Masterlog)	8	33	41
Καταγραφή συνέντευξης	20	X1	
Έκθεση παρατηρήσεων από τη διεξαγωγή κάθε συνέντευξης (Ημερολόγιο συνέντευξης)	14	25	39
Παραχωρητήρια / έντυπα ενήμερης συγκατάθεσης	15	19	34
Περίληψη συνέντευξης	14	27	41
Απομαγνητοφώνηση συνέντευξης	24	X	
Δεν απάντησαν	5	3	8
ΣΥΝΟΛΟ ερευνών που καταγράφηκαν	32	40	72

Στον δεύτερο πίνακα καταγράφονται εργαλεία τεκμηρίωσης της έρευνας που περιλαμβάνονται στη συλλογή των δεδομένων και συγκεκριμένα: (α) ημερολόγιο έρευνας, (β) οδηγίο συνέντευξης, (γ) οδηγίες προς τους συνεντευκτές, (δ) τεκμηρίωση ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων, (ε) κώδικας σημειογραφίας για την απομαγνητοφώνηση και (στ) εργαλεία ανατροφοδότησης. Από την ανάλυση των 72 καταγραφών και των δύο κύκλων προέκυψε ότι σε 25 συλλογές περιλαμβάνεται ως εργαλείο τεκμηρίωσης το ημερολόγιο έρευνας (35%), σε 38 συλλογές οι οδηγίο συνέντευξης (53%), σε 15 συλλογές οι οδηγίες προς τους συνεντευκτές (21%), σε 7 συλλογές περιλαμβάνεται ο κώδικας σημειογραφίας για την απομαγνητοφώνηση (10%). Επί του συνόλου των 32 καταγραφών του δεύτερου κύκλου διαπιστώθηκε ότι 11 συλλογές περιλαμβάνουν τεκμηρίωση ζητημάτων προστασίας

22. Το στοιχείο αυτό, όπως και εκείνο των απομαγνητοφωνήσεων, περιλαμβάνεται σε άλλο σημείο της φόρμας καταγραφής του 2015.

προσωπικών δεδομένων (34%) και 2 συλλογές περιλαμβάνουν εργαλεία ανατροφοδότησης (6%). Έντεκα (11) ερευνητές/ερευνήτριες δεν απάντησαν στο ερώτημα κατά τους δύο κύκλους των καταγραφών.

Π.Β.2.2: Εργαλεία τεκμηρίωσης της έρευνας	Καταγραφή 2020	Καταγραφή 2015	Σύνολο
Ημερολόγιο έρευνας	13	12	25
Οδηγοί συνέντευξης	15	23	38
Οδηγίες προς τους συνεντευκτές	10	5	15
Τεκμηρίωση ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων	11	X	
Κώδικας σημειογραφίας για την απομαγνητοφώνηση	3	4	7
Εργαλεία ανατροφοδότησης	2	X	
Δεν απάντησαν	8	3	11
ΣΥΝΟΛΟ ερευνών που καταγράφηκαν	32	40	72

Ως προς τα μέσα παρουσίασης των ερευνητικών ευρημάτων στη φόρμα τεκμηρίωσης, περιλαμβάνονται πέντε δυνατότητες προδιαμορφωμένης απάντησης: (α) Άρθρο, (β) Μονογραφία, (γ) Ερευνητική έκθεση, (δ) Ανακοίνωση σε συνέδριο, (ε) Ανάρτηση στο Διαδίκτυο· ενώ παρέχεται και η δυνατότητα άλλης απάντησης. Από την ανάλυση των 32 καταγραφών του δεύτερου κύκλου προκύπτει πως με επιστημονικό άρθρο έχουν ανακοινωθεί τα ευρήματα 14 ερευνών (ποσοστό 44%), με μονογραφία 15 έρευνες (47%), με ερευνητική έκθεση 5 (16%), με ανακοίνωση σε συνέδριο 18 (50%) και με ανάρτηση στο διαδίκτυο 5 (16%). Τα αποτελέσματα οκτώ ερευνών ανακοινώθηκαν (και) με άλλον τρόπο, όπως έκθεση του υλικού σε εκδηλώσεις ιστορικού ενδιαφέροντος, ιστορικούς περιπάτους κ.ά. Επτά (7) ερευνητές/ερευνήτριες δεν απάντησαν στο ερώτημα.

Π.Β.2.3: Μέσο παρουσίασης των ευρημάτων

Άρθρο	14
Μονογραφία	15
Ερευνητική έκθεση	5
Ανακοίνωση σε συνέδριο	18
Ανάρτηση στο Διαδίκτυο	5
Άλλο	8
Δεν απάντησαν	7

Στο προτελευταίο ερώτημα της φόρμας τεκμηρίωσης καταγράφεται το υλικό που μπορεί να περιλαμβάνεται στη συλλογή ως συνοδευτικό του σώματος των δεδομένων, όπως φωτογραφίες, χάρτες, έγγραφα, υλικά αντικείμενα, βίντεο, ημερολόγια (αφηγητών/αφηγητριών ή τρίτων προσώπων) ή άλλου είδους υλικό. Από την ανάλυση των 72 καταγραφών και των δύο κύκλων προέκυψε ότι σε 36 συλλογές περιλαμβάνονται ως συνοδευτικό υλικό φωτογραφίες (50%), σε 25 συλλογές έγγραφα τεκμήρια (35%), σε 10 συλλογές χάρτες (14%), σε 3 συλλογές περιλαμβάνονται υλικά αντικείμενα (4%) και σε 9 συλλογές περιλαμβάνεται άλλο είδους συνοδευτικό υλικό. Επί του συνόλου των 32 καταγραφών του δεύτερου κύκλου διαπιστώθηκε ότι 6 συλλογές περιλαμβάνουν βίντεο (19%) και 3 συλλογές περιλαμβάνουν ημερολόγια (αφηγητών/αφηγητριών ή τρίτων προσώπων)(6%). Τριάντα δύο (32) ερευνητές/ερευνήτριες δεν απάντησαν στο ερώτημα κατά τους δύο κύκλους των καταγραφών.

Π.Β.2.4: Συνοδευτικό υλικό	Καταγραφή 2020	Καταγραφή 2015	Σύνολο
Φωτογραφίες	20	16	36
Έγγραφα τεκμήρια	11	14	25
Βίντεο	6	X	
Χάρτες	5	5	10
Ημερολόγια (αφηγητ(ρι)ών ή τρίτων προσώπων)	3	X	
Υλικά αντικείμενα	2	1	3
Άλλο (προσδιορίστε)	2	7	9
Δεν απάντησαν	9	17	26
ΣΥΝΟΛΟ ερευνών που καταγράφηκαν	32	40	72

Η φόρμα ολοκληρώνεται με την καταγραφή των δημοσιεύσεων που προέκυψαν από την έρευνα και πραγματοποιήθηκαν από τον/την ερευνητή/ερευνήτρια ή την ερευνητική ομάδα.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Στο παρόν κείμενο υποστηρίξαμε την αναγκαιότητα τεκμηρίωσης της ερευνητικής διαδικασίας ώστε να καταστεί δυνατή η επανάχρηση και η δευτερογενής ανάλυση δεδομένων ποιοτικών ερευνών και ειδικότερα ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί στα πεδία της προφορικής ιστορίας και της βιογραφικής προσέγγισης. Μέσω της τεκμηρίωσης, της συστηματικής δηλαδή καταγραφής των στοιχείων της ερευνητικής διαδικασίας, μπορεί να καλυφθεί το κενό της γνώσης του πλαισίου παραγωγής

των ερευνητικών δεδομένων από κάποιον ερευνητή που «δεν ήταν εκεί» και να καταστεί δυνατή η δευτερογενής ανάλυσή τους. Μια τέτοια πρακτική εφαρμόζεται από όλες τις ερευνητικές υποδομές και τα αρχεία που παρέχουν ποιοτικά δεδομένα προς δευτερογενή ανάλυση.

Στη συνέχεια παρουσιάσαμε μια φόρμα τεκμηρίωσης που διαμορφώθηκε ώστε να καταγραφούν έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στον ελληνικό χώρο στα πεδία της προφορικής ιστορίας και της βιογραφικής προσέγγισης και να περιληφθούν στην ελληνική Ερευνητική Υποδομή για τις Κοινωνικές Επιστήμες (Δίκτυο SoDaNet). Παράλληλα με τη λεπτομερή παρουσίαση των μερών της φόρμας τεκμηρίωσης, αναδείχθηκαν οι βασικές μεθοδολογικές επιλογές που αξιοποιούν οι ερευνητές/ερευνήτριες. Αυτό επιτεύχθηκε μέσω της ανάλυσης των δεδομένων που προέκυψαν από την καταγραφή 72 ερευνών (σε δύο κύκλους). Η απουσία μεγάλου αριθμού αναπάντητων ερωτήσεων (ελλειπουσών τιμών), αλλά και ο περιορισμένος αριθμός «άλλων» (πέραν των προδιαμορφωμένων) απαντήσεων αποτελεί ένδειξη του ότι η συγκεκριμένη φόρμα μπορεί να λειτουργήσει ικανοποιητικά ως εργαλείο τεκμηρίωσης ερευνών που υλοποιούνται στα πεδία της προφορικής ιστορίας και της βιογραφικής έρευνας. Αποδεικνύεται πως έχει προβλέψει και εμπεριέχει ως εκδοχές απάντησης τις πλέον χρησιμοποιούμενες μεθοδολογικές επιλογές των ερευνητών/ερευνητριών και μπορεί κατά συνέπεια να αξιοποιηθεί ως πρότυπο τεκμηρίωσης για σχετικές έρευνες. Σε ό,τι αφορά τον τρόπο οργάνωσης των συλλογών που έχουν καταγραφεί εντοπίσαμε ότι οι περισσότερες περιλαμβάνουν τις καταγραφές των δεδομένων, μετεγγραμμένα (απομαγνητοφωνημένα) και ανωνυμοποιημένα/ψευδωνυμοποιημένα κείμενα, περιλήψεις και ευρετήρια. Από αρκετές έρευνες απουσιάζουν τα παραχωρητήρια ή τα έντυπα ενήμερης συγκατάθεσης¹ γεγονός που επιτάσσει την ανάγκη να ενταθούν οι προσπάθειες ευαισθητοποίησης στα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας. Λιγότερες συλλογές περιλαμβάνουν στοιχεία που παρέχουν πληροφορίες για τη διαδικασία και τα εργαλεία συλλογής/παραγωγής των δεδομένων (οδηγούς συνέντευξης, οδηγίες προς τους συνεντευκτές, ημερολόγιο της έρευνας και της συνέντευξης), καθώς και για τη διαδικασία μετεγγραφής των δεδομένων (κώδικες σημειογραφίας). Ακόμη λιγότερες συλλογές παρέχουν στοιχεία που δείχνουν τους τρόπους της ερμηνευτικής και αναλυτικής επεξεργασίας των δεδομένων, καθώς και τη διαδικασία μετάβασης από τα δεδομένα στα ευρήματα, όπως εργαλεία (σχήματα και διαγράμματα) εννοιολόγησης και εργαλεία ανατροφοδότησης. Ο εμπλουτισμός των διαδικασιών τεκμηρίωσης με στοιχεία που αποκαλύπτουν τις διαδικασίες εννοιολόγησης και θεωρητικής παραγωγής θα μπορούσε να επεκτείνει το «μοίρασμα» (sharing) μεταξύ των ερευνητών –πέραν των δεδομένων– σε εννοιολογικά σχήματα, τεχνικές κωδικοποίησης και κατασκευής κατηγοριών καθώς και σε διαδικασίες σχηματισμού θεωρητικών σχημάτων. Η παραπάνω διαδικασία διευκολύνεται τεχνικά από την ύπαρξη ερευνητικών υποδομών νέου τύπου, οι οποίες δεν περιορίζονται μόνο στη λειτουργία

ενός αποθετηρίου δεδομένων και μεταδεδομένων, αλλά συνιστούν και ένα οργανωμένο σύστημα διαδικασιών και λειτουργιών, που προωθεί εν τοις πράγμασι έναν πιο συλλογικό και συνεργατικό τρόπο παραγωγής της επιστημονικής γνώσης (βλ. σχετικά Κάλλας, 2015). Η τεκμηρίωση της ερευνητικής διαδικασίας έχει κομβικό ρόλο για την επίτευξη ενός τέτοιου σκοπού.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Βαν Μπούσχοτεν, Ρ. (2022). «Βαθιά ακρόαση» και «τυφλά σημεία»: αναστοχασμοί πάνω σε μια παλιά έρευνα. Στο Β. Δαλκαβούκης, Ρ. Βαν Μπούσχοτεν, Γ. Τσιώλης, & Α. Αντωνίου (επιμ.), *Αφηγήσεις ζωής σε καιρούς κρίσης. Μνημονικές αναπαραστάσεις, ταυτοτικές αναζητήσεις και μεθοδολογικοί αναστοχασμοί*. Ένωση Προφορικής Ιστορίας (υπό έκδοση).
- Bornat, J. (2003). A Second Take: Revisiting Interviews with a Different Purpose. *Oral History*, 31(1-2): 47-53.
- Dale, A., Arber, S., & Procter, M. (1988). *Doing Secondary Analysis*. London: Unwin Hyman.
- Glaser, B.G. (1962). Secondary analysis: a strategy for the use of knowledge from research elsewhere. *Social Problems*, 10 (1), 70-74.
- Hakim, C. (1982). *Secondary Analysis in Social Research: A Guide to Data Sources and Methods with Examples*. London: George Allen Unwin.
- Heaton, J. (2004). *Reworking Qualitative Data*. London: Sage.
- Κακάμπουρα, Ρ. (2013). Δευτερογενής αφηγηματική ανάλυση βιογραφικών συνεντεύξεων: ένα εργαστήριο. Στο Ρ. Βαν Μπούσχοτεν, Τ. Βερβενιώτη, Κ. Μπάδα, Ε. Νάκου, Π. Πανταζής & Π. Χαντζαρούλα (επιμ.), Πρακτικά Συνεδρίου «Γεφυρώνοντας τις γενιές: Διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα. Προφορική Ιστορία και άλλες Βιο-ιστορίες». Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Βόλος 25-27 Μαΐου 2012). Διοργάνωση: Ένωση Προφορικής Ιστορίας. Σελ. 505-519.
- Κάλλας, Γ. (2015). *Θεωρία, Μεθοδολογία και Ερευνητικές Υποδομές στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Καλογεράκη, Σ. (2011). Δευτερογενής ανάλυση ποσοτικών δεδομένων: μια μεθοδολογική επιλογή με πολλαπλά οφέλη και περιορισμούς. Στο Γ. Τσιώλης, Ν. Σερντεδάκης & Γ. Κάλλας (επιμ.), *Ερευνητικές Υποδομές και Δεδομένα στην Εμπειρική Κοινωνική Έρευνα. Ζητήματα καταγραφής, τεκμηρίωσης και ανάλυσης κοινωνικών δεδομένων*. Αθήνα: εκδόσεις νήσος. Σελ. 161-188.
- Μπάδα, Κ. (2013). Επαναχρήσεις και επαναπροσεγγίσεις αρχαιακού υλικού προφορικής ιστορίας. Το παράδειγμα ενός corpus ιστοριών ζωής ασημουργών. Στο Ρ. Βαν Μπούσχοτεν, Τ. Βερβενιώτη, Κ. Μπάδα, Ε. Νάκου, Π. Πανταζής & Π. Χαντζαρούλα (επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου «Γεφυρώνοντας τις γενιές: Διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα. Προφορική Ιστορία και άλλες Βιο-ιστορίες»*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Βόλος 25-27 Μαΐου 2012). Διοργάνωση: Ένωση Προφορικής Ιστορίας. Σελ. 545-552.
- Παπαριστείδη, Μ. (2021). *Ανάπτυξη Μοντέλου για την Τεκμηρίωση των Ποιοτικών Κοινωνικών Ερευνών*. Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Κοινωνιολογίας. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Stewart, D.W., & Kamins, M.A. (1993) *Secondary Research: Information Sources and Methods*. Newbury Park: Sage.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

- Τσιώλης, Γ. (2011). Δευτερογενής ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: μια ερευνητική στρατηγική συμβατή με την ποιοτική προσέγγιση; Στο Γ. Τσιώλης, Ν. Σερντεδάκης & Γ. Κάλλας (επιμ.), *Ερευνητικές Υποδομές και Δεδομένα στην Εμπειρική Κοινωνική Έρευνα. Ζητήματα καταγραφής, τεκμηρίωσης και ανάλυσης κοινωνικών δεδομένων*. Αθήνα: εκδόσεις νήσος. Σελ. 129-159.
- Τσιώλης, Γ. (2020). Η ανάπτυξη μιας νέας ερευνητικής κουλτούρας ως προϋπόθεση για τη δευτερογενή ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Ν. Ναγόπουλος (επιμ.), *Οι κοινωνικές επιστήμες σήμερα. Διλήμματα και προοπτικές πέρα από την κρίση*. Συλλογικός τόμος, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Σελ. 90-98.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φόρμα τεκμηρίωσης μελετών προφορικής ιστορίας και βιογραφικής αφηγηματικής προσέγγισης

ΜΕΡΟΣ Α: Περιγραφή της έρευνας (Study Description)

ΤΜΗΜΑ Α1: Γενικές πληροφορίες

Τίτλος έρευνας στα ελληνικά:

Τίτλος έρευνας στα αγγλικά:

Σε τι πλαίσιο πραγματοποιήθηκε η έρευνα;

- Ερευνητικό πρόγραμμα
- Πανεπιστημιακό μάθημα ή σεμινάριο
- Ομάδα προφορικής ιστορίας
- Άλλο (προσδιορίστε) _____

Βασικός επιστημονικός κλάδος: _____

Θεματική κατηγορία: _____

Κύρια θέματα: _____

Λέξεις-κλειδιά: _____

Επιστημονικά Υπεύθυνος/η: _____

Στοιχεία επικοινωνίας: _____

Οργανισμός/φορέας: _____

Δ/νση Οργανισμού/Φορέα: _____

Ερευνητές ή ερευνητική ομάδα: _____

Στοιχεία επικοινωνίας: _____

Πηγές χρηματοδότησης:

Κάτοχος πνευματικών δικαιωμάτων του υλικού:

ΤΜΗΜΑ Α2: Μεθοδολογία της έρευνας

Περίληψη έρευνας (περιγράφεται ο σκοπός, η θεματική, το ερευνητικό πρόβλημα και/ή τα ερευνητικά ερωτήματα):

Στρατηγική έρευνας:

- Προφορική ιστορία
- Βιογραφική αφηγηματική έρευνα
- Μελέτη περίπτωσης
- Εθνογραφία
- Άλλο (προσδιορίστε)

Αριθμός αφηγητών/αφηγητριών: _____

Γεωγραφική περιοχή έρευνας: _____

Έναρξη – λήξη της έρευνας: _____

Είδος μελέτης

- Άπαξ
- Επαναλαμβανόμενη

Μέθοδος αναζήτησης αφηγητ(ρι)ών

- Με προσωπικές γνωριμίες
- Με χιονοστιβάδα
- Άλλο (προσδιορίστε) _____

Μέθοδοι συλλογής δεδομένων

A. Συνέντευξη:

Τύπος συνέντευξης

- δομημένη
- ημιδομημένη
- ανοικτή

Αριθμός συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν στην έρευνα: _____

Αριθμός συνεντεύξεων που παραχωρήθηκαν στο αρχείο: _____

Τρόπος διεξαγωγή συνέντευξης:

- Δια ζώσης συνέντευξη πρόσωπο με πρόσωπο
- Συνέντευξη μέσω τηλεδιάσκεψης
- Τηλεφωνική συνέντευξη
- Ομαδική συνέντευξη
- Άλλη: _____

B. Εθνογραφική παρατήρηση

- Συμμετοχική παρατήρηση
- Άλλη (προσδιορίστε) _____

Γ. Άλλη μέθοδος (προσδιορίστε) _____

Πληροφορίες σχετικά με τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί ή παραχθεί:

Χρόνος αναφοράς υλικού: _____

Γεωγραφικές περιοχές αναφοράς υλικού: _____

Γλώσσες παραχθέντος υλικού: _____

Μέθοδος ανάλυσης

- Ανάλυσης ατομικής και κοινωνικής μνήμης
- Ιστορική ανασύνθεση
- Θεματική ανάλυση
- Ανάλυση λόγου
- Αφηγηματική ανάλυση
- Βιογραφική ανάλυση
- Εθνογραφική ανάλυση
- Μεικτή (προσδιορίστε): _____
- Άλλη: _____

ΜΕΡΟΣ Β: Περιγραφή των τεκμηρίων που κατατέθηκαν ανά συλλογή

Για κάθε μία συλλογή τεκμηρίων που κατατίθεται συμπληρώνονται οι ακόλουθες πληροφορίες:

ΤΜΗΜΑ Β1: Στοιχεία Συλλογής

Κωδικός συλλογής:

Τύπος συλλογής:

- Συλλογή δεδομένων σε αρχική μορφή (μαγνητοφωνημένα ή βιντεοσκοπημένα αρχεία, σημειώσεις πεδίου, ερευνητικά ημερολόγια ή εκθέσεις από την επιτόπια έρευνα)
- Τύπος: Συλλογή δεδομένων κατόπιν αρχικής επεξεργασίας (π.χ. απομαγνητοφωνημένα κείμενα, ανωνυμοποιημένα ή ψευδωνυμοποιημένα κείμενα, περιλήψεις, ευρετήρια)
- Συλλογή δεδομένων κατόπιν της τελικής επεξεργασίας (μετεγγραμμένα στη μορφή που χρησιμοποιήθηκε για την τελική ανάλυση ή κατατέθηκε σε αρχείο)
- Εργαλεία εννοιολόγησης, παραγωγής και ανάλυσης δεδομένων (οδηγοί συνέντευξης, λεξικό όρων, βάση δεδομένων)
- Τεκμήρια παρουσίασης και διάχυσης των ευρημάτων (άρθρα, βιβλία, μελέτες, εκθέσεις, κείμενα εργασίας, διαδικτυακοί πόροι), που παράχθηκαν από την ερευνητική ομάδα
- Τεκμήρια παρουσίασης και διάχυσης των ευρημάτων (άρθρα, βιβλία, μελέτες, εκθέσεις, κείμενα εργασίας), που παράχθηκαν από τρίτους

Το υλικό αποτελεί μέρος ιδιωτικής συλλογής:

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

Το υλικό είναι κατατεθειμένο σε άλλες βάσεις/αρχεία/ερευνητικές υποδομές;

- ΝΑΙ. Αναφέρετε: _____
- ΟΧΙ

Διαθεσιμότητα:

- Δεν είναι προσβάσιμο
- Είναι κλειστό από _____ έως _____
- Είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω διαδικτύου
- Είναι προσβάσιμο μέσω διαδικτύου υπό όρους
- Είναι ελεύθερα προσβάσιμο στους χώρους του αρχείου/συλλογής
- Είναι προσβάσιμο υπό όρους στους χώρους του αρχείου/συλλογής

Μορφή δεδομένων (format καταγραφής):

- Μαγνητοφωνημένα αρχεία (ψηφιακά)
- Μαγνητοφωνημένα αρχεία (σε κασέτες)
- Βιντεοσκοπημένα αρχεία (ψηφιακά)
- Βιντεοσκοπημένα αρχεία (σε κασέτες)
- Δακτυλογραφημένες σημειώσεις
- Χειρόγραφες σημειώσεις
- Ψηφιακά κείμενα
- Ιστοσελίδες

ΤΜΗΜΑ Β2: Αρχεία συλλογής

Τύπος τεκμηρίου

- Συγκεντρωτικός πίνακας δεδομένων συνεντεύξεων (Masterlog)
- Καταγραφή συνέντευξης
- Έκθεση παρατηρήσεων από τη διεξαγωγή κάθε συνέντευξης (Ημερολόγιο συνέντευξης)
- Παραχωρητήρια / έντυπα ενήμερης συγκατάθεσης
- Περίληψη συνέντευξης
- Απομαγνητοφώνηση συνέντευξης

Εργαλεία τεκμηρίωσης της έρευνας

- Ημερολόγιο έρευνας
- Οδηγοί συνέντευξης
- Οδηγίες προς τους συνεντευκτές
- Τεκμηρίωση ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων
- Κώδικας σημειογραφίας για την απομαγνητοφώνηση
- Εργαλεία ανατροφοδότησης

Μέσα παρουσίασης των ευρημάτων

- Άρθρο
- Μονογραφία
- Ερευνητική έκθεση
- Ανακοίνωση σε συνέδριο
- Ανάρτηση στο Διαδίκτυο
- Άλλο

Συνοδευτικό υλικό:

- Φωτογραφίες
- Χάρτες
- Έγγραφα τεκμήρια
- Υλικά αντικείμενα
- Βίντεο
- Ημερολόγια (αφηγητ(ρι)ών ή τρίτων προσώπων)
- Άλλο (προσδιορίστε) _____